

ГОДИНА VI.

ПОЗОРИШТЕ.

БРОЈ 30.

УРЕЂУЈЕ А. ХАЦИЋ.

ИЗЛАЗИ СВАГДА О ДАНУ СВАКЕ ПРЕДСТАВЕ НА ПО ТАБАКА. — Стоји за Нови Сад 40, а на страну 60 н. месечно. — Претплата се шаље Корнелу Јовановићу, који се из љубави према позоришту примио да разашиле овај лист.

НЕКОЛИКО РЕЧИ О ПОЗОРИШНОЈ КРИТИЦИ.

(Свршетак).

У згодно време биће умесно да се по каткад и специјално која рекне о врсноћи овога или онога приказивача, али шта ће да значи оно непрестано репродуковање позоришне цедуље са додатим предикатима, по којима се глумци граде ђацима, а критичари учитељима? Исто је тако бескорисно извештавати о свакој, па и поновљеној представи, и у сваком реферату о представи ређати аплаузе и изазиве, по што је познато, да те изјаве нису мерило за оцену уметничког успеха. На против у највише случајева треба онде да се изнесе јавна оцена рада позоришног, где ти знаци одобравања и допадања нису на свом месту употребљени, или где су изостали. Баш због овог последњег случаја потребна је позоришту стална позоришна критика, која се оснива на одређеним начелима, а не на моментаној самовољи. То је „празнина“ у уставном животу позоришном, а да се та празнина испуни, то живо желе и управитељи и чланови позоришта; али управо не знају како да се тој потреби доскочи. Да се та потреба осећа, да је она прешна, о томе се нико не сумња.

Али да се вратимо опет к ствари. Има много примедба и ситница, које вично око опази при свакој представи, и које су од битна значаја, а овамо се у критику не увршћују. Драматург ваља својим начином да употреби те примедбе. Он ће се, потпомогнут угледам свога звања, са овим или оним чланом разговорити о томе, да ли је схватио своју улогу као што треба, он ће артистичкој управи саопштити своје назоре, па ће својим одобравањем у неколико нахвалити аплауз публике, који је био изостао, а тиме ће користити нарочито оним глумцима, који теже да се усаврше. А његовим назорима, ма да нису штампани, даће значаја и важности ауторитет његова положаја,

а тога није било до сад. Разуме се по себи, да начеоници позоришни треба да повере таке мисије само таким особама, које су својим знањем и другим нужним својствима довољно доказале, да су за тај посао дорасле.

Али тај ауторитет даће важности и овим примедбама, које буде драматург штампао. Не треба одмах рећи, да публика те примедбе не ће примити за то, што су од самога завода инспироване. Публика увек прима оно, што је заиста добро, на кад се осведочи, да су реферати драматургови писани стручњачки, разборито и разложито, то ће она њиховом садржају доиста поклонити оно поверење, што га заслужују, а свакако више поверења, него већини досадашњих производа на том пољу, који и покрај својих тако званих „слободних“ назора нису ни којој страни користили. Треба се само држати истине, па ће штампана реч имати свагда дејства и уплива.

Легитимно успостављење јавне позоришне критике оправдано је и аналогичном изрицања пресуде. Узмимо, да оцена каквог позоришног успеха садржи у себи пресуду. Али ми видимо да и у обичном животу не може свако судити, изрицати пресуду, него да је то надлежан чинити само онај, који има позива и правничког знања за то, и коме то држава нарочито повери. Па за што да се и на даскама, што значе свет, не употреби пракса, која се у свету неопходно потребном показала? Особито, кад је доказано, да досадањи поступак у том погледу није био ни од какве користи за уметничке заводе, него им је шта више шкодио.

Могуће је — и мислимо, да то није тако невероватно — да ће драматург брзо стећи непријатеља. Нарочито ће к томе, као обично, дати импулса сами чланови позоришта, јер глумац у

драматургу не види онога, који потпомаже и иде на руку уметничком заводу, а тиме посредно и њему самом: по његовим назорима критичар треба да је само за то на свету, да њега хвали, а његовог супарника куди. Но драматург би се ратосиљао тога посла. Што се тиче таквих непријатеља, може драматург мирно стојати на свом

ауторизованом положају. Делујући на припозна-тој правој цели, може бити уверен, да ће за кратко време нестати тога непријатељства и да ће му по неки плод, који изникне из семена, што га је посејао, бити награда за мучни и доста неблагодарни посао.

По немачком.

ЖИШКА

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

(Концерт Софије Менгер-Поперове, вештакиње на гласовиру и Д. Попера, вештака на вијолончелу, даван у уторак 17. маја о. г. у нашем позоришту.)

Чувени пар вештака Софија Менгер-Поперова и Д. Попер почасте и Нови Сад својом посетом и даде концерт са врло лепим, изабраним, али, што се гласовира тиче, по нашем скромном мњењу, са доста једностраним програмом. Не да бисмо тиме хтели рећи, да и једна од нумера тог програма интенцијама вештачког укуса не одговара; та за њих јачме већ имена њихових компониста, имена, као што су: Шуман, Лист, Менделсон и Шопен. Него се избору Софије Менгер-Поперове може то замерити, да се исти овога пута ограничио на пијесе, које, кад их човек тако екзактно свира, као Софија Менгер-Поперова, само о необичној техници, о снажној дурашности оне снаге, што је Немац са *Spannungskraft* означаје, код свирача или свирачице сведоче, и то у толикој мери, да франирају. Не да се помислити, да ће Софија Менгер-Поперова сад, где је већ опште призната вештакиња, ићи само на то, да заслепује својом готовошћу, којој се заста морамо дивити, а да ће на осећај, израз, што је душа лепе вештачке свирке, заборавити, или га бар запоставити. Никако се дакле у томе не може тражити узрок оном избору програма, него би се исти једино у томе могао наћи, што се помислило, е ће новосадска публика, достојно уваживши савршеност прве стране у вештачкој свирци, другу и опростити. Био сад разлог једностраности програма какав му драго, *summa summarum* онога, што хоћемо да кажемо, то је, да нам је жао, те не имадосмо прилике угледати у интересантној вештакињи оно стопљење душе и осећаја при давању израза, коме би се код Софије Менгер-Поперове за цело исто тако дивити морали, као што се дивисмо првој, спољашној страни. Али овако скоро бисмо рећи могли, да не беше ни једног места, коме би на челу стојало *con moto*, да и сама Листова фантазија, иначе пуна дивних рулада и каденца, које су се из нежних прстију вештакињиних као бисер низале, мање ште осећаја, него технике и дурашности. Та само да нам је вештакиња бар једну од соната живахног Моцарта и сентименталнога Бетовна, или од горе наведених компониста, нарочито од Шумана и Менделсона, штогод и „мирнијега, тишега“ одсвирала! Овако морамо остати у уверењу, да је у природу вештакиње Софије Менгер-Поперове њен учитељ, славни абе Лист пресадно своје *impetuoso*; но позајмио јој

је уједно и чаролијску снагу својих руку, а са овом ће вештакиња свагда се достојна показати свог великог учитеља.

Д. Попер, вештак на вијолончелу, већ је био савеснији при избору програма. Његов сопствени производ: „*Serenade orientale*“ и романса од *Servais*-а биле су му најпрегужније нумере у програму; исте теку у легату, а овај најбоље одговара карактеру самог инструмента. Да *staccato* мање одговара видило се при свирању мазурке, коју је сам вештак компоновао; темпо, такт мазуркин не могу некако да се сроде са вијолончелом. Вравурезну пијесу од Давидова: „*Am Springbrunnen*“ и Листову: „Мађарску рапсодију“ одсвирео је вештак савршено.

Концертат, против кога као да су се све силе заклеле биле, јер је имао да се бори са чудним препрекама, био је врло добро посећен. Да је публика усхићена била и свом усхићењу безазорно израза давала, није ваљда нужно ни спомињати. Уверени смо, да ће сваком слушаоцу у лепој успомени остати вештачки пар Софија Менгер-Поперова и Д. Попер.

Г.

Ц О З О Р И Ш Т Е.

* (Народно позориште у Београду). У недељу 8. маја представљан је у нашем позоришту: „Жишка“, историјска трагедија од Ј. Ђ. Колара.

Ко је ма и најмање познат са чешком историјом, томе не ће бити име Жишке непознато. Време, у ком је он живео и радио, најзнатније је, али при том и најбурије у историји чешкога народа. Трагична смрт великог мученика Јована Хуса, побудила је Жишку, да руководи онај величанствени покрет, који је у историји познат под именом „Хуситска крајина“, и који трајаше од 1419 до 1434. Што је Хуситизам тако дубоко корен у народу ухватио, то је дело Жишке. Да није њега, овај би покрет био угушен можда већ у своје постању; и као што је сам Хус, тако би без сумње и приврженици његове науке постали мученици за нову веру и жртва папског беснија. Пре Хуситске крајине притешавали су Немци Чехе све више и више, они су ово радили истина лагано, али са толико већом сигурношћу. Да се није чешки народ тада одупрео Немцима, за цело била би данас Чешка, земља немачка, и оно што је нашло Словене полабске, било је и Чесима спрењено. С тога не беше Хуситска крајина само борба религиозна, већ борба за опстанак и живот чешкога народа. Хус и његови пријатељи покварише планове немачке. Не-

мачки живаљ много већ беше осилио се; његовим напредовањем расла је све већма и немачка самовоља, и њен циљ био је, да народа чешког нестане. Жишка је осујетио немачку жељу, па за то га и народ чешки поштује као првог браниоца и спаситеља своје народности. Колико је био овај велики покрет, Хуситска крајина, успешан за одржање чешке народности, толико је исто допринео, да је римска јерархија изгубила много од њене неограничене власти, коју је васколиком свету наметнула била. Хуситски покрет разбио је гнусни јарап, који је Рим сваком напретку намећао, и прекинуо је ланце, који стојаху на путу сваком ширењу просвете. Данашња образованост у Јеропи, то је плод оне душевне борбе, која започе Хуситским покретом, и којега највернијим браниоцем беше славни јунак Јан Жишка Троцновски!

Колар је у трагедији, о којој је реч, живо нацртао ову борбу чешкога народа противу немштине и папства. Чисто је завидети народу и веку, који су родили оваке јунаке, као што је Жишка. Он војује за народну и религиозну мисао до гроба, не из жеље за славом и толико баш за осветом колико из уверења, да је ствар, за коју се бори, праведна. Свом уверењу веран, одбаци мир с царем Жигмундом. Како ли према Жишки изгледа и јадан и грозан Микеш Ђивучек, управитељ рудокopa на Кулној Гори. Пирамида лобања погнутих Хусита стоји му код стола, а вином из лобања тих светих бораца расхлађује своје грешне груди. Грозно чудовиште од главе до пете! Веша свог рођеног сина — још грозније! А коме за љубав? Угњетачима чешке народности и вере. Овака слика добро је да лебди пред очима сваком, који је толико грешан да дигне руку, или ма и тајно подрива велику мисао, која се роди у народу и за коју се он дигне! Колико је Ђивучек чудовиште, у толико је његов син Јетрих (Лугумерски) још јадније створење. Љуби Жишкину јединицу Цидлину, оставља је и одлази у табор паписта; сведочи пред сабором у Костницу противу Хуса и Јеронима, својих бивших пријатеља и једномишљеника; оставља паписте и долази Хуситима, где га Жишка, на молбу ћерке му, помиљује и прими у редове бораца за науку Хусову; на послетку отрује и своју љубавницу и избавитељку, Цидлину, и везина оца Жишку, па одбегне папистима у град Прибислав, где га његов рођени отац, можда као извршилац промисла за оваке грешнике, даде обесити на градским бедемима. А каква је према овоме неваљалцу чиста и узвишена слика Цидлине (Гргурове), честите кћери Жишкине, која прати оца по свима борбама и бори се за свету ствар народну; а кад јој отац обневиде, водила га је својом нежном руком кроз чешке таборе, и кад се тај велики цин бораце, брањаше му плећа својим сопственим мишицама. И племенито, чисто срце тако узвишене кћери тако славнога оца, паде у гнусне канџе лакомисленика, бескарактерног супостата народног и везиног убице Јетриха.

У оваким историјским трагедијама колико је поуке за све народе! Све словенске позорнице, па и наша, добијају представом оваких комада најлепши израз своје васпитне и национално-културне мисије.

Игру глумца можемо већином похвалити. Цветић (Микулаш од Хусе), Ђ. Рајковић (Ђивучек), Лугумерски (Јетрих), Гргурова (Цидлина) и Суботић (Жишка), допринели

су својим природним и одушевљеним представљањем, те је целина представе испала заокружена. И други су глумци уз њих пристајали и с вољом задатак својих улога извршили. И са режијом овако великог комада били смо задовољни. На крају чина лепо је отпевана на чешком језику Хуситска бојна песма: „Кдож сте божи бојовници.“

С. Н.

М У З И К А.

* (Станковићева служба). Први и други дан духовна певала се у православној цркви у Загребу служба нашег никад не прежаљеног Корнела Станковића. Није нам до тога, да оцењујемо саму композицију, коју је већ пре 14 и више година бечка критика похвалила и одобрила. Нека нам буде само допуштено, да погледамо како се извела та служба. У мешовитом збору суделовала је госпођа Вимбергерова и г. Јосиф Ајзенхут. У певању је владала потпуна хармонија, те је то била права сласт за слушаоце. Звучни и једри гласови сопрана и алта, баса и тенора претанали су се једно у друго и ромонили су као шумски дивни поточићи. У опште сваки, који мари за словенску музику, могао је потпуно задовољан изаћи из цркве, носећи у срцу жељу, да се опет што пре наслађује тим угодним певањем.

К Њ И Ж Е В Н О С Т.

* (Речник француског језика). Француска академија прегледала је неки дан свој речник францускога језика, те ће сада то дело на скоро изаћи у седмом издању. Предговор ће написати Силвестар де Саси. Последње издање довршено је 1835. године, садање ће дакле моћи бити много различније и потпуније. Вилменовом предговору у шестом издању дивно се свако.

С И Т Н И Ц Е.

* (Чудноват уредник). У варошици Бернбургу у Пруској светковао је неки дан штампар Александар Мајер десету годину, од како је штампар. Није он само штампар, већ и власник и уредник бернбуршких новина, те је баш као уредник редак човек на овоме свету. Он сам слаже свој лист, и тим је сретнији, што више може сложити од свог листа, а никад не допушта, да ко други сложи уводни златанак. Мучно би то и било другом коме, јер он не напише најпре чланак, него га сам слаже онако из главе. Тако он ради већ од много година, и ако је то веома напоран посао. Да може мирно радити, то не би било на послетку никакво чудо што на тај начин слаже одмах чланке, али кад га сваки час узнемирују у том послу, као н. пр.: сада ниште слагач рукописца, сада дечак боју, сад треба неком саставити и израчунати оглас, сад новце примити, или, што је још горе, дати, сад слушати молбу, да се какав несретни уметник подигне хвалом, итд. — онда се мора заиста признати, да тај човек има необичну главу. Али имао главу каку му драго, живци су му још бољи. Тај човек није се у свом веку никад ни наљутио, а кад је већ такав по природи својој, то ће моћи по свој прилици још за који десетак година слагати своје уводне чланке.

Издаје управа српског народног позоришта.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

30. ПРЕДСТАВА.

У П. ПРЕТПЛАТИ 6.

У НОВОМЕ САДУ У НЕДЕЉУ 22. МАЈА 1877.

ПРВИ ПУТ:

СОЦИЈАЛНЕ ДЕМОКРАТЕ.

ШАЉИВА ИГРА У 3 ЧИНА. (По Гирнтовој новели: „Die Socialdemokraten.“)

О С О Б Е:

- Професор Фогт
- Сида, жена му
- Олга, сидина сестра
- Удовица Хене
- Шел, полицајни саветник
- Кегл, порезник у миру
- Рекс
- Вајсенборн
- Луј, послужитељ у гостионици

- Марковић.
- Л. Хаџићева.
- М. Рајковићка.
- Д. Ружићка
- Зорић.
- Рајковић.
- Ружић.
- Добриновић.
- Јуришић.

Збива се у гостионици, у брдовитом пределу крај језера.

У уторак 24. маја: „РОМЕО И ЈУЛИЈА“. Трагедија у 5 чинова, написао В. Шекспир, с енглеског превео др. Ј. Костић, за српску позорницу удесио А. Хаџић.

Г. М. РАЈКОВИЋКА и г. С. РАЈКОВИЋ, пре тога чланови народног позоришта у Загребу, као гости.

Умољавају се наши поштовани претплатници, да би извољели исплатити своју претплату у књижари браће М. Поповића.

Улазнице се продају у писарници позоришној (стану матичином) од 9—12 пре подне и од 3—5 сахата после подне, а после на каси.

ПОЧЕТАК У 7 И ПО А СВРШЕТАК У 10 САХАТА.